

Katarzyna Pokorna-Ignatowicz

ORCID: 0000-0001-5127-7913

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Dziennikarstwo według papieża Franciszka

<https://doi.org/10.19195/1643-0328.31.9>

Słowa kluczowe: media, dziennikarstwo, papież Franciszek, orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu

Wprowadzenie

We współczesnej literaturze medioznawczej i politologicznej coraz częściej ubolewa się nad spadkiem zaufania do mediów masowych oraz kryzysem dziennikarstwa¹. Skłania do takich refleksji między innymi szerzenie się fałszywych informacji oraz popularność teorii spiskowych, populistycznych poglądów i pseudonaukowych rewelacji. I choć zjawiska te nie są nowe, a ich nasilanie upatruje się przede wszystkim w rozwoju i popularności mediów społecznościowych, to nie omijają one również klasycznych mediów masowych, którym dodatkowo zarzuca się uleganie wpływom politycznym czy ekonomicznym i koncentrowanie się na treściach dobrze się sprzedających, a nie na rzetelnym informowaniu i wyjaśnianiu spraw ważnych dla ludzi. A ponieważ wolne i właściwie funkcjonujące media tworzone przez profesjonalnych dziennikarzy są niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania systemu demokratycznego oraz dla odbiorców mediów, którzy mają prawo do otrzymywania rzetelnych informacji, więc troska o ich jakość jest w pełni uzasadniona. Taką troskę podziela również papież Franciszek, który w nauczaniu wiele uwagi poświęca komunikacji społecznej, politycznej i społecznej roli współczesnych mediów oraz znaczeniu profesjonalnego dziennikarstwa².

Celem tego artykułu jest medioznawcza analiza nauczania papieża Franciszka na temat wyzwań i problemów współczesnego dziennikarstwa dokonana na przykładzie jego orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Szczególna uwaga zwrócona zostanie na autorską papieską koncepcję dziennikarstwa pokoju oraz na prośby i apele

¹ Zob. *Klinika dziennikarstwa — Credo*, red. K. Wolny-Zmorzyński, K. Konarska, Wrocław 2016.

² Zob. *Sztuka komunikacji według Franciszka. Bliżej — prościej — głębiej*, red. M. Laskowska, K. Marcyński SAC, Warszawa 2016.

kierowane do dziennikarzy. Dowodzona będzie hipoteza, że zaproponowane przez papieża Franciszka dziennikarstwo pokoju ma wiele cech wspólnych z koncepcją dziennikarstwa jakościowego³.

Papieskie orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu

Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu to stosunkowo nowe święto obchodzone w Kościele katolickim od 1967 roku na mocy wskazania zawartego w uchwalonym przez Sobór Watykański II 4 grudnia 1963 roku Dekrecie o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica*:

Aby skutecznie wesprzeć te różnorodne formy apostołstwa Kościoła odnośnie do środków przekazu społecznego, winno się wyznaczać we wszystkich diecezjach świata, według uznania biskupów, jeden dzień roku, w którym wierni byliby pouczani o swych obowiązkach w tej dziedzinie, wzywani do modlitwy w tej sprawie oraz do zbierania funduszu na tenże cel, by go uczciwie obrócić na utrzymanie i rozwijanie popieranym przez Kościół instytucji i przedsięwzięć w tej dziedzinie, wedle potrzeb katolickiego świata⁴.

Coroczne obchody Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu rozpoczynają się od ogłoszenia 24 stycznia papieskiego orędzia, w dniu poświęconym św. Franciszkowi Salezemu — patronowi dziennikarzy, które ma stać się inspiracją do rozważania zawartych w nim treści w lokalnych strukturach Kościoła w czasie organizowanego przez nie Dnia Środków Społecznego Przekazu⁵. Dotychczas ogłoszono 55 papieskich orędzi: dwanaście było autorstwa Pawła VI, Jan Paweł II ogłosił ich 27, Benedykt XVI — osiem, a Franciszek — jak dotąd również osiem.

Papieskie orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu można odczytywać i interpretować w perspektywie teologicznej, śledząc w nich rozwój teologii mediów, w tym oceny i wskazania dotyczące mediów czy komunikacji społecznej, zwłaszcza nowych zjawisk z nimi związanych, w świetle katolickiej doktryny religijnej⁶. Można także, tak jak w tym artykule, analizować je w perspektywie medioznawczej, przyglądając się nowym wątkom w katolickiej doktrynie medialnej, oraz dokonywać analiz porównawczych z ustaleniami świeckich nauk o komunikacji społecznej i mediach⁷. W orędziach tych, bez względu na temat przewodni, pojawiają się refleksje do-

³ Zob. J. Vehkoo, *What is Quality Journalism and How it Can Be Saved*, Reuters Institute for the Study of Journalism University of Oxford, 2010, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/What%2520is%2520Quality%2520Journalism%2520and%2520how%2520can%2520it%2520be%2520saved%2527.pdf> (dostęp: 20.12.2021).

⁴ Dekret *Inter mirifica*, <https://www.ekai.pl/dokumenty/dekret-o-srodkach-spolecznego-przekazu-inter-mirifica/> (dostęp: 15.11.2021).

⁵ W Polsce Dzień Środków Społecznego Przekazu obchodzony jest corocznie w trzecią niedzielę września.

⁶ Zob. W. Misztal, *Bóg i nowoczesne media w świetle nauczania papieża Franciszka*, „Studia Socialia Cracoviensia” 10, 2018, nr 1, s. 177–188, <http://doi.org/10.15633/ssc.2604>.

⁷ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Medialna aktywność papieża Franciszka i nowe wątki w katolickiej doktrynie medialnej*, [w:] *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, Warszawa-Rzeszów 2017, s. 473–482.

tyczące działalności współczesnych mediów oraz dziennikarzy, dlatego warte są uwagi, zwłaszcza że kierowane są one nie tylko do katolików, lecz także „do wszystkich ludzi dobrej woli”.

Orędzia papieża Franciszka

W pierwszym swoim orędziu na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu zatytułowanym *Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania*⁸ papież diagnozuje problemy współczesnego świata, do których zalicza „skandaliczną przepaść między luksusem, w jakim żyją najbogatsi, a nędzą najuboższych”⁹, różne formy wykluczenia, konflikty na tle ekonomicznym, politycznym, ideologicznym i religijnym. Przypomina podstawową tezę współczesnej teologii mediów, że media są darem Bożym¹⁰ i mogą pomóc w przezwyciężaniu tych problemów, stąd ważne jest, aby wszyscy posługujący się nimi, a przede wszystkim dziennikarze, pamiętali o tym. Wyjaśnia także, że media są „zdobyczą bardziej ludzką niż technologiczną”, a ich wiarygodność zależy od dziennikarzy, ich osobistego zaangażowania i odpowiedniej postawy wobec ludzi — odbiorców i bohaterów ich materiałów. Ta postawa to proponowana przez niego w tym orędziu „kultura spotkania” oraz „bliiskość” oznaczające otwartość na innych, akceptację odmienności, gotowość do słuchania ludzi, inicjowanie dialogu prowadzącego do wzajemnego zrozumienia. „Jeśli naprawdę chcemy słuchać innych, nauczmy się patrzeć na świat innymi oczami i doceniać bogactwo doświadczenia ludzkiego, które przejawia się w różnych kulturach i tradycjach”¹¹ — pisze papież i przestrzega przed „zamykaniem się” we własnych poglądach czy działaniem w imię różnych interesów, w tym politycznych czy ekonomicznych.

Ponieważ rok 2015 poświęcony był w Kościele katolickim rodzinie, to również drugie orędzie Franciszka, przygotowane na przypadający w tamtym roku 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, zatytułowane *Przekaz o rodzinie jako uprzywilejowanym miejscu spotkania w bezinteresownej miłości*¹² poświęcone zostało komunikacji w rodzinie i zachęcie, aby ten styl komunikacji przenieść na wszelkie inne jej formy, a więc również medialne. Rozpoczyna je stwierdzenie, że rodzina jest pierwszym miejscem, w którym człowiek uczy się komunikowania i współżycia w różnorodności, gdyż są w niej osoby różnej płci, o różnych osobowościach, poglądach, wieku, doświadczeniu,

⁸ Orędzie papieża Franciszka na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania*, 2014, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 16.11.2021).

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Autorem tezy, że media są darem Bożym, a więc są rzeczą dobrą, która może być jednak niewłaściwie wykorzystywana przez człowieka, jest Pius XII uważany za „ojca teologii mediów”. Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia — dokumenty — dylematy*, Kraków 2002, s. 43–56.

¹¹ Orędzie papieża Franciszka na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu...

¹² Orędzie papieża Franciszka na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Przekaz o rodzinie jako uprzywilejowanym miejscu spotkania w bezinteresownej miłości*, 2015, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20150123_messaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 20.11.2021).

ale wszystkie są połączone więzią i wzajemną akceptacją. Papież apeluje w nim do dziennikarzy, aby nie tylko „produkowali informacje”, lecz także „opowiadali” o świecie i ludziach, bowiem „informacja jest ważna, ale nie wystarcza, bowiem zbyt często upraszcza, przeciwstawia sobie różnice i odmienne zapatrywania, zachęcając do opowiedzenia się po jednej lub drugiej stronie, zamiast dawać ogólny obraz sytuacji”¹³. Franciszek zachęca również, aby dziennikarze słuchali innych, i zawsze mówi o nich w sposób pełen szacunku, gdyż tylko taki sposób opowiadania o ludziach pozwoli im na uczestnictwo w dialogu prowadzącym do budowania pojednania i pokoju w świecie. Orędzie kończy apelem, aby nie walczyć w obronie przeszłości, ale ufnie i cierpliwie budować lepszą przyszłość we wszystkich środowiskach.

Trzecie orędzie Franciszka z 2016 roku, przygotowane na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, nosiło tytuł *Komunikacja i miłosierdzie — owocne spotkanie*¹⁴ i nawiązywało do obchodzonego właśnie przez Kościół katolicki Roku Miłosierdzia. Papież apelował w nim, aby w komunikacji kierować się ideą miłosierdzia, gdyż „komunikacja ma moc budowania mostów” oraz „sprzyjania spotkaniu i integracji, ubogacając w ten sposób społeczeństwo”¹⁵. Dziennikarzy prosi, „aby zawsze czuwali nad sposobem wypowiedzania się względem tych, którzy myślą czy działają inaczej, lub nawet tych, którzy mogą się mylić”¹⁶. Ponownie apeluje, aby nie tylko „słuchali innych”, ale „usłyszeli”, co inni mają do przekazania, i okazywali im przy tym akceptację, szacunek oraz zrozumienie dla ich poglądów i emocji. Przyjęcie takiej postawy buduje bowiem „bliskość”, która jest podstawą konstruktywnego dialogu, pozwala na rozwiązywanie konfliktów i tworzy „możliwości osiągnięcia trwałego pokoju”¹⁷.

Na obchodzony w 2017 roku 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papież Franciszek przygotował swoje czwarte orędzie zatytułowane „*Nie lękaj się, bo jestem z tobą*” (Iz 43, 5). *Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach*¹⁸. Pojawia się w nim zachęta dla dziennikarzy, aby w swojej pracy stosowali zasady „komunikacji konstruktywnej”, czyli odrzucającej uprzedzenia wobec innych, prowadzącej do zdefiniowanej w jego pierwszym orędziu „kultury spotkania”, dzięki której możliwe staje się opisywanie „ze świadomą ufnością”. Twierdzi także, że należy „przerwać błędne koło niepokoju i spiralę lęku, będące owocem nawyku koncentrowania uwagi na złych wiadomościach (wojnach, terroryzmie, skandalach i wszelkiego rodzaju ludzkich niepowodzeniach)”¹⁹, i dodaje, że chodzi mu o większą rozważę w przekazywaniu informacji, zwłaszcza tych

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ Orędzie papieża Franciszka na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Komunikacja i miłosierdzie — owocne spotkanie*, 2016, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowie_nia/massmedia-or_24012016.html (dostęp: 21.11.2021).

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ Orędzie papieża Franciszka na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Nie lękaj się, bo jestem z tobą* (Iz 43, 5). *Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach*, 2017, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20170124_messaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 21.11.2021).

¹⁹ *Ibidem.*

związanych z ludzkim cierpieniem i ludzkimi tragediami, a także o to, aby nie czynić z tego widowiska czy niezdrowej sensacji. Proponuje, aby przy opisywaniu rzeczywistości przyjąć klucz interpretacyjny niepozabawiający odbiorców nadziei i ufności, który nazywa „logiką dobrej nowiny”.

Kolejne, piąte orędzie „*Prawda was wyzwoli*” (J 8, 32). *Fake news a dziennikarstwo pokoju*²⁰ przygotowane zostało na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu przypadający w 2018 roku i niemal w całości dotyczyło problemów współczesnej komunikacji społecznej i samego dziennikarstwa. Papież wyjaśnia w nim zagrożenia związane z szerzeniem się fałszywych informacji: „dramat dezinformacji polega na dyskredytowaniu drugiego, przedstawianiu go jako wroga, aż po demonizację, która może podlegać do konfliktów” i deklaruje, że orędziem tym chce „przyczynić się do wspólnego starania o zapobieganie rozpowszechnianiu fałszywych wiadomości oraz do odkrycia na nowo wartości zawodu dziennikarskiego”²¹. Przypomina, że sednem zawodu dziennikarskiego jest przekazywanie prawdy i że na dziennikarzach spoczywa osobista odpowiedzialność za jej właściwą interpretację oraz za właściwy język przekazu, jak również, że to od ich profesjonalizmu zależy jakość komunikacji. Dziennikarzy nazywa „strażnikami wiadomości” i zachęca ich do uprawiania „dziennikarstwa pokoju” oraz wyjaśnia znaczenie tego pojęcia:

Nie rozumiem przez to wyrażenie dziennikarstwa dobrodusznego, zaprzeczającego istnieniu poważnych problemów i przyjmującego cliche tony. Mam na myśli, przeciwnie, dziennikarstwo bez udawania, wrogie fałszom, sloganom dla efektu i spektakularnym deklaracjom. Dziennikarstwo uprawiane przez osoby dla osób, pojmujące siebie jako służba wszystkim ludziom, zwłaszcza tym, stanowiącym większość na świecie, którzy nie mają głosu; dziennikarstwo, które nie spalałoby wiadomości, ale angażowałoby się w poszukiwanie prawdziwych przyczyn konfliktów, aby sprzyjać ich dogłębnemu zrozumieniu i przewyciężaniu przez rozpoczęcie korzystnych procesów; dziennikarstwo zaangażowane we wskazywanie rozwiązań alternatywnych dla eskalacji wrzasku i przemocy słownej²².

W zakończeniu orędzia proponuje modlitwę zawierającą wskazania, którymi powinni się kierować dziennikarze:

O Panie, uczyni nas narzędziami Twojego pokoju,

Spraw, abyśmy rozpoznawali zło, które wkrada się w przekaz nietworzący jedności.

Uczyni nas zdolnymi do usunięcia trucizny z naszych osądów. Pomóż nam mówić o innych, jako o braciach i siostrach.

Ty jesteś wierny i godny zaufania; spraw, aby nasze słowa były ziarnami dobra dla świata:

abyśmy tam, gdzie zgiełk, trwali w wysłuchiwanie;

gdzie zamęt, rozbudzali harmonię;

gdzie dwuznaczność, wnosili jasność;

²⁰ Orędzie papieża Franciszka na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „*Prawda was wyzwoli*” (J 8, 32). *Fake news a dziennikarstwo pokoju*, 2018, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20180124_messaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 25.11.2021). W angielskiej wersji orędzia termin „dziennikarstwo pokoju” brzmi „*journalism for peace*”, ponieważ jednak we wszystkich polskich tłumaczeniach na oficjalnych stronach instytucji kościelnych przetłumaczono je jako „dziennikarstwo pokoju”, w tym artykule będzie używana polska wersja tego terminu.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

tam, gdzie wykluczenie, zanosili dzielenie się;
gdzie pogoń za sensacją, byli wstrzemięźliwi;
gdzie powierzchowność, zadawali prawdziwe pytania;
tam, gdzie uprzedzenia, budzili zaufanie;
gdzie agresja, wnosili szacunek;
gdzie fałsz, przynosili prawdę.²³

„Wszyscy tworzymy jedno” (Ef 4, 25). *Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich*²⁴ to szóste orędzie Franciszka, przygotowane na obchodzony w 2019 roku 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Przedmiotem rozważań są w nim tytułowe wirtualne wspólnoty, czyli sieci powstające w wyniku rozwoju internetu i mediów społecznościowych. Papież rozpoczyna swoje orędzie od przypomnienia, że „sieć jest bogactwem naszych czasów. Jest źródłem wiedzy i relacji niegdyś niewyobrażalnych”²⁵, ale również ułatwia dezinformację, zniekształcanie faktów i manipulowanie nimi czy cyberprzemoc. Aby przeciwdziałać tym negatywnym zjawiskom, użytkownicy tych sieci, tak jak i dziennikarze, powinni przestrzegać zasad służących budowaniu wspólnot ludzkich, czyli wzajemnego słuchania i prowadzenia dialogu językiem pełnym wzajemnej akceptacji i wzajemnego szacunku. Pozwoli to na zbudowanie „sieci, której chcemy, [...] która nie jest stworzona, by pochwycić w pułapkę, ale aby wyzwalać, aby strzec wspólnoty wolnych osób”²⁶.

W 2020 roku Franciszek zatytułował swoje, siódme, orędzie na 54. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „*Obyś mógł opowiadać i utrwalić w pamięci*” (por. Wj 10, 2). *Życie staje się historią*²⁷ i poświęcił je problematyce narracji — opowiadaniu historii (*storytelling*), dzięki którym poznajemy świat, ludzi i ich problemy, a w czym kluczową rolę odgrywają dziennikarze. Papież apeluje do nich, aby tworzyli historie, „które budują, a nie niszczą”²⁸, czyli takie, które prowadzą do zrozumienia świata i ludzi, a przez to stają się „spoiwem więzi społecznych i kulturowych”²⁹. Zwraca też uwagę na współczesne problemy związane z opisywaniem świata: szerzenie się fake newsów, mowę nienawiści, opowiadanie „historii destrukcyjnych i prowokacyjnych”³⁰. Apeluje także o odwagę opowiadania „z czułością” o tym, co piękne, prawdziwe i dobre, o opowiadanie „historii pokoju”³¹ prowadzących do lepszej przyszłości.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Orędzie papieża Franciszka na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „*Wszyscy tworzymy jedno*” (Ef 4, 25). *Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich*, 2019, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20190124_mesaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 23.11.2021).

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Orędzie papieża Franciszka na 54. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „*Obyś mógł opowiadać i utrwalić w pamięci*” (por. Wj 10, 2). *Życie staje się historią*, 2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20200124_messaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 23.11.2021).

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

Orędzie na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu obchodzony w 2021 roku, ósme za pontyfikatu Franciszka, jest kontynuacją myśli z poprzedniego orędzia. Już sam jego tytuł „*Chodź i zobacz*” (J 1, 46). *Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są*³² sugeruje, że i tym razem chodzi papieżowi o opowiadanie historii o współczesnych ludziach i o ich życiu. Aby taki przekaz był prawdziwy i uczciwy, „konieczne jest wyjście z wygodnego przeświadczenia *już to wiem* i wyruszenie, pójście i zobaczenie, bycie z ludźmi, słuchanie”³³. Papież zwraca się z tym przesłaniem bezpośrednio do dziennikarzy, gdyż jego zdaniem, klasyczne gatunki dziennikarskie, takie jak wywiad i reportaż, coraz częściej zastępowane są informacjami, które się dobrze sprzedają lub są „pałacowe”, czyli podporządkowane jakiejś ideologii lub jakimś interesom, autoreferencyjne, a tym samym w coraz mniejszym stopniu wyjaśniają prawdę o zjawiskach społecznych, wydarzeniach czy o realnym życiu ludzi. Zauważa, że dziennikarze coraz częściej tworzą swoje materiały bez wychodzenia z redakcji, przy użyciu niemal wyłącznie zasobów sieci i telefonów, a przecież „bez wychodzenia na ulice, bez *zdzierania butów*, bez spotykania osób w celu poszukiwania historii czy zweryfikowania *de visu* niektórych sytuacji”³⁴ nie ma prawdziwego dziennikarstwa polegającego na uczciwym opowiadaniu o rzeczywistości z pozycji naocznego świadka. Uprawianie takiego dziennikarstwa wymaga bowiem, jego zdaniem, „pójścia tam, dokąd nikt nie idzie — ruszenia się i pragnienia zobaczenia. Ciekawości, otwartości, pasji”³⁵. Papież wyraża wdzięczność dziennikarzom, którzy „zdzierają buty”, gdyż to dzięki nim ujawniane są nadużycia władzy, problemy prześladowanych mniejszości w różnych częściach świata, fakty, które rządzący starają się ukryć. Podkreśla, że ich praca służy nie tylko społeczeństwu i demokracji, lecz także „człowieczeństwu”. Po raz kolejny przypomina dziennikarzom o odpowiedzialności za przekazywane informacje oraz prosi ich, aby wyszli z redakcji, zobaczyli, jak wygląda rzeczywistość, i przekazywali prawdę o niej, aby „spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są”³⁶, opowiadali historie o ich życiu. Orędzie kończy modlitwą, która przez dziennikarzy może, a nawet powinna, być potraktowana jako przypomnienie ich powinności:

Panie, naucz nas wychodzić poza nasze *ja*
i wyruszać na poszukiwanie prawdy.
Naucz nas iść, by zobaczyć,
naucz nas słuchać,
nie pielęgnować uprzedzeń,
nie wyciągać pospiesznych wniosków.
Naucz nas chodzić tam, gdzie nikt nie chce pójść,
poświęcić czas na zrozumienie,

³² Orędzie papieża Franciszka na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „*Chodź i zobacz*” (J 1, 46). *Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są*, 2021, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20210123_messaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 23.11.2021).

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

zwracać uwagę na to, co najważniejsze,
nie dać się rozproszyć przez to, co zbędne,
odróżniać mylące pozory od prawdy.³⁷

Dziennikarstwo pokoju a dziennikarstwo jakościowe

Rozwijana w kolejnych orędziach Franciszka koncepcja dziennikarstwa pokoju koncentruje się na etycznych aspektach wykonywania tego zawodu, a szczególnie na powinnościach spoczywających na dziennikarzach. W centrum tych powinności papież stawia odpowiedzialność za sposób i język opowiadania o świecie i ludziach. Przypomina dziennikarzom o misji ich zawodu: poszukiwaniu prawdy, walce z dezinformacją, nieuleganiu wpływow różnych grup interesu, a przede wszystkim o ich ważnej roli społecznej. Namawia dziennikarzy do wyruszenia na ulice i do bezpośrednich spotkań z ludźmi, okazywania im szacunku i słuchania ich historii, gdyż to pozwoli im na zobaczenie problemu oczami innych i zrozumienie ich doświadczeń. Oczekuje od dziennikarzy otwartości na poznawanie tego, co nieznanne lub ukryte, akceptacji odmienności, pozbycia się uprzedzeń, gotowości do inicjowania i prowadzenia dialogu, dzięki któremu możliwe staje się budowanie zrozumienia dla różnych poglądów, co stanowi podstawę rozwiązywania konfliktów i prowadzi do pokoju.

Tak zdefiniowane przez Franciszka dziennikarstwo pokoju (*journalism for peace*) w swoich głównych tezach zgodne jest z koncepcją dziennikarstwa jakościowego (*quality journalism*), tak ważnego dla współczesnego życia społecznego i prawidłowego funkcjonowania systemu demokratycznego. Dziennikarstwo jakościowe opiera się na samoświadomości służby społecznej, profesjonalizmie, respektowaniu zasad etyki zawodowej. Jego celem jest pomaganie odbiorcom w zrozumieniu problemów współczesnego świata i dokonujących się w nim zmian, a w konsekwencji — dzięki tej wiedzy — dawanie podstaw do podejmowania racjonalnych decyzji, zarówno w sferze publicznej, jak i w życiu prywatnym. Iwona Hofman rozumie je jako „rodzaj pisarstwa informacyjnego i publicystycznego na tematy istotne dla odbiorcy w perspektywie globalnej lub lokalnej uwiarygodnionego autorytetem autora, pisarstwo niezależne, cechujące się poszanowaniem relacji komunikacyjnych”³⁸. Z kolei Johanna Vehkoo wyjaśnia, że jakościowe dziennikarstwo stara się opisać, co się dzieje w coraz bardziej chaotycznym świecie, wyjaśnia kontekst i tło wydarzeń, interpretuje je i analizuje, szuka sensu w „medialnym bełkocie”, dostrzega to, co nieoczywiste, ujawnia oszustwa i kontroluje działania rządzących³⁹.

Obie te koncepcje — Franciszkowego dziennikarstwa pokoju i dziennikarstwa jakościowego — łączy przekonanie o szczególnym znaczeniu tego zawodu dla funkcjonowania demokracji i budowania więzi społecznych. W obu podkreśla się, że dziennikarze powinni być niezależni od wpływów politycznych czy ekonomicznych oraz poczuwać

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ I. Hofman, *Dziennikarstwo poważne w wydaniu księdza Adama Bonieckiego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 60, 2017, nr 4, s. 747.

³⁹ J. Vehkoo, *What is Quality Journalism...*, s. 24–25.

się do odpowiedzialności za skutki swoich działań. W obu podkreśla się także istotność osobistej postawy dziennikarza, bo przecież, jak przypomina Franciszek, jest to zawód wykonywany przez ludzi dla ludzi.

Podsumowanie

Coroczne papieskie orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu poświęcone są szczegółowym zagadnieniom związanym z komunikacją społeczną, mediami i dziennikarstwem. Z jednej strony są one elementem nauczania kolejnych papieży, z drugiej wprowadzają nowe wątki do rozwijającej się szybko teologii mediów. Jednym z wątków pojawiających się w orędziach papieża Franciszka jest profesjonalizm dziennikarski. Papież dostrzega zagrożenia związane z obniżaniem się jego poziomu i proponuje „ponowne odkrycie wartości zawodu dziennikarskiego”, stąd formułuje zasady dziennikarstwa pokoju. Warto wysłuchać jego prośb, postulatów i apeli zawartych w orędziach, zwłaszcza że są one w swej istocie zbieżne z zasadami dziennikarstwa jakościowego, w którym upatruje się recepty na problemy trapiące współczesne media i które uznaje się za kluczowe dla jakości życia współczesnych ludzi i systemu demokratycznego.

Bibliografia

- Hofman I., *Dziennikarstwo poważne w wydaniu księdza Adama Bonieckiego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 60, 2017, nr 4 (232), s. 743–759.
- Klinika dziennikarstwa — credo*, red. K. Wolny-Zmorzyński, K. Konarska, Wrocław 2016.
- Misztal W., *Bóg i nowoczesne media w świetle nauczania papieża Franciszka*, „Studia Socialia Cracoviensia” 10, 2018, nr 1, s. 177–188.
- Pokorna-Ignatowicz K., *Kościół w świecie mediów. Historia — dokumenty — dylematy*, Kraków 2002.
- Pokorna-Ignatowicz K., *Medialna aktywność papieża Franciszka i nowe wątki w katolickiej doktrynie medialnej*, [w:] *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, Warszawa-Rzeszów 2017, s. 473–482.
- Sztuka komunikacji według Franciszka. Bliżej — prościej — głębiej*, red. M. Laskowska, K. Marcyński SAC, Warszawa 2016.
- Vehkoo J., *What is Quality Journalism and How it Can Be Saved*, Reuters Institute for the Study of Journalism University of Oxford 2010, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/Wh at%2520is%2520Quality%2520Journalism%2520and%2520how%2520can%2520it%2520be%2520sav ed%2527.pdf>.

Dokumenty

- Dekret *Inter mirifica*, <https://www.ekai.pl/dokumenty/dekret-o-srodkach-spolcznego-przekazu-inter-mirifica/>.
- Orędzie papieża Franciszka na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania*, 2014, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.html.

- Orędzie papieża Franciszka na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Przekaz o rodzinie jako uprzywilejowanym miejscu spotkania w bezinteresownej miłości*, 2015, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20150123_messaggio-comunicazioni-sociali.html.
- Orędzie papieża Franciszka na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Komunikacja i miłość — owocne spotkanie*, 2016, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/massmedia-or_24012016.html.
- Orędzie papieża Franciszka na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *„Nie lękaj się, bo jestem z tobą” (Iz 43, 5). Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach*, 2017, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20170124_messaggio-comunicazioni-sociali.html.
- Orędzie papieża Franciszka na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *„Prawda was wyzwoli” (J 8, 32). Fake news a dziennikarstwo pokoju*, 2018, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20180124_messaggio-comunicazioni-sociali.html.
- Orędzie papieża Franciszka na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *„Wszyscy tworzymy jedno” (Ef 4, 25). Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich*, 2019, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20190124_messaggio-comunicazioni-sociali.html.
- Orędzie papieża Franciszka na 54. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *„Obyś mógł opowiedzieć i utrwalić w pamięci” (por. Wj 10, 2). Życie staje się historią*, 2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20200124_messaggio-comunicazioni-sociali.html.
- Orędzie papieża Franciszka na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *„Chodź i zobacz” (J 1, 46). Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są*, 2021, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20210123_messaggio-comunicazioni-sociali.html.

Journalism according to Pope Francis

Keywords: media, journalism, Pope Francis, Messages for World Communications Day

Summary

The aim of the article is a media analysis of Pope Francis' teaching on contemporary journalism based on the example of his messages for World Communications Day. A hypothesis that the Pope, noticing the problems of the contemporary system of social communication, believes that journalists play a key role in overcoming them, will be proved right. In the messages for World Communications Day the Pope formulates guidelines for journalists regarding their work that are consistent with the concept of quality journalism.